

Κεφ. Γ'. Ἐπίρ. αὐτῆς εἰς τὰ σωμ. κακά. 31

ενῆα πρᾶγμα πρὸς βλάβην τε, αἰσίως αὐτὸς αἰδαν-
θῆ περὶ τύτου λύπην καὶ βάσανον, ἐγὼ δὲν θέλω
ἐντίσταθῆ ἀναφανδόν· εἰς τὴν κοινὴν χεῖσιν τῶ λέγειν
ὀνομάζωντας τὸ πάθος του φαντασιακόν· θέλω εἰπῆ
μόνον, ὅτι τὸ πάθος τε ἤρτηται ἀπὸ τῆς φαντασίας·
ἐπειδὴ γινῆται ἀπὸ τὰς εἰκόνας, ὅπῃ τῶ παρίσαν-
ται, ἐνὸς κακοῦ, ὅπου ἔδοκίμασεν, ἢ φοβεῖται μὴ
δοκιμάσῃ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Γ'.

Ἐπίρροια τῆς Φαντασίας ἐπάγῃ εἰς τὰ
κακά τῶ σώματος.

Μάρως ἤθελε εἶναι βέβαια, ὅποιος ἤθελε διί-
χυεῖθῃ ὅτι τὰ κακά τῶ σώματος προέρχονται καὶ αὐ-
τὰ ὅλα ἀπὸ τῆς φαντασίας, καθὼς ἐφαίνοντο ὅτι
διῆχυρίζοντο οἱ Στωϊκοὶ, οἱ ὅπῃοι τὰ ὀνόμαζον καὶ
κατ' ἐπίνοιαν κακά, καὶ ἀπέφρασκον προσέτι ὅτι εἶναι
κακά. Ὅτι ὅμως καὶ εἰς αὐτὰ ἡ φαντασία ἔχει με-
γάλῃ μετοχῇ, τὸ δὲν εἶναι ἴσως δύσκολον νὰ ἀ-
ποδείξῃ.

Καὶ ἐν πρώτοις ἐπιθυμῶσα νὰ ἐρωτήσῃ κατ' ἐνάς
τὸν ἐαυτὸν τε, ἀν' ἡ φαντασία του δὲν τὸν ἔκαμε ποτὲ
νὰ νομίσῃ ἐνά φυσικὸν κακὸν μεγαλύτερον, ἀπὸ ὅ,τι
ἦτον κατ' ἐαυτό; Ἐγὼ ὅσον τὸ κατ' ἐμέ σοχάζομαι,
ὅτι εἶναι πολλὰ ὀλίγοι ἐκεῖνοι, εἰς τὰς ὁποῖας δὲν
συνέβη συχνότατα τὸ τοιοῦτον. Εἰς τὰ περισσότερα
κακά ὁ φόβος αὐξάνει πολλὰ τὸ ἀληθινὸν μεγαλεῖον
τῶ καὶ ὁ ἐκ τῶ προερχόμενος φόβος ἢ τῶ θανάτου,
ἢ τινὸς μακροχρονίου καὶ βασανιστικῶ ἐνοχλήματος, ἢ
τινὸς ἐλαττώματος καὶ ἀσχημίας, ὅπῃ ἔχει νὰ μᾶς
μείνῃ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἀπὸ αὐτὸ, εἶναι τὰ αἷτια,
ὅπῃ κάμνεν τὰς ἀδουεῖας βαρυτέρας καὶ ἀλγεινότερας.

Τέ-

Τύτοις προσίδονται ἔτι καὶ αἱ ἀλλόχοτοι θεωρίαι, διὰ τῶν ὁποίων φαίνονται τινές, ὅτι σπυδάζων ἐπίτηδες νὰ βασανίζονται περισσότερον. Εἰς τὰ πραγματικά κακὰ ποσότητων, λέγει ὁ Φοντενέλλης, καὶ ἡμεῖς μυρίας περιστάσεις φαντασιακάς, διὰ νὰ τὰ κάμωμεν βαρύτερα. Εὐθύς ὅπῃ εἶνα κακὸν ἔχει τι ἀσυνήθιστον, αὐτὴ ἡ ἰδιοφροσύνη τοῦ μᾶς ἐρεθίζει καὶ μᾶς παράττει περισσότερον. Οὐκ οὐκ μίαν τύχην, μίαν εἰμαρμένην, εἶνα δεῦ ἰξόρω τι, τὸ ὁποῖον ἐπιδίδοται ἐπιμόνως νὰ μᾶς βασανίξῃ μετ' ὀλίγον παράδοξον· τὰς ἰδίας πραγματικάς περιστάσεις σπυδάζομεν, δεῦ ἰξόρω πόσον, νὰ τὰς παρασάνωμεν ἑαυτοῖς μετὰ τὰ πλέον ζώηρα χρώματα, νὰ τὰς ἀναπτύσσωμεν ἀπὸ μίαν μίαν ἐμποροσύνην, νὰ τὰς παρρησιασώμεν καὶ νὰ τὰς μεγαλιώσωμεν, ὡς αὐτὴ νὰ ἐζητήσωμεν ἀπὸ κανένα κριτῶν δικαιολογίαν τινὸς ὑβριστικῆς γενομένης παράτινος εἰς ἡμᾶς· καὶ μελετῶντες μετὰ τοιαύτῃ σπυδῶν τὰ κακά μας, καὶ ἐπιζητῶντες μετὰ πόσῃ ἐπιμέλειαν ἐκεῖνα, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ τὰ κάμωμεν μεγαλήτερα, κατακτῶμεν νὰ τὰ κάμωμεν τῶντι βαρύτερα (δεινότερα).

Εἶναι ἀναγκαιότατον νὰ παρατηρήσωμεν καὶ ἐνταῦθα, ὅτι εἶναι δύο εἶδη ἡδονῶν· τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν λέγονται θετικαὶ ἢ ἄμεσοι, καὶ εἶναι ἐκεῖναι, ὅπῃ γυνῶνται ἀπ' αὐθείας ἀπὸ μίαν ἀλλοίωσιν ἡδονικῶν· ἄλλαι δὲ, ἀποφατικάι ἢ ἔμμεσοι, καὶ εἶναι ἐκεῖναι, ὅπῃ ἠρτῶνται ἀπὸ τὴν κατάπαυσιν μιᾶς ἀλγεῖνης ἀλλοιώσεως.

Ὅτι ἡ κατάπαυσις αὕτη μᾶς προξενεῖ κατ' ἑαυτὴν εἶνα αἰσθημα ἀληθινῆς ἡδονῆς, καὶ ἡδονῆς πόσον μεγαλητέρας, ὅσον σφοδρότερα ἐστάθη ἡ ἀλγηδὼν καὶ ταχυτέρα ἡ κατάπαυσις τῆς, τῆτο εἶναι εἶνα γυνόμενον, τὸ ὁποῖον δεῦ εἶναι ἴσως κανείς, ὅπου νὰ μὴ τὸ βεβαιόνη μετὰ τὴν ἰδίαν τοῦ πείραν. Ὁ Π. Βόγλιος (Vogli) ὑπολαμβάνει μάλιστα (ἐν τῇ περὶ φύσεως τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνος πραγματείᾳ τῆς), ὅτι εἰς

Κεφ. Γ'. Ἐπίρ. αὐτῆς εἰς τὰ σωμ. κακά. 33

κάθε βαθμὸν ἐλαττώσεως τῆς ἀλγηδόνης, ἀντιστοι-
χεῖ εἰς βᾶθμὸς ἴσος καὶ ἐναντίος ἡδονῆς· εἰς ἕξο-
πον ὅπῃ, κατὰ τὸν λογαριασμὸν τέτρε τῷ σοφοῦ ἀν-
δρός, ὕστερα ἀπὸ μίαν ἀδύναμιον ὅσον διεξοδικῶς καὶ
βασανιστικῶς τῶ ὑποθέσει τινὰς, αὐτὴ παραβάλη τὴν
ἀλγηδόνα καὶ τῶ ἡδονῆς ὅπῃ ἐδοκίμασεν ἀμοιβαδὸν,
θέλει εὖρη τὸ κεφάλαιον τῷ δύο πλοῦτων ἢ πει με-
ρῶν ἐπ' ἀκρίβειαν ἴσον.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δεῦν θέλησιν τινὰς νὰ παραδεχθῆ τῷτον
τὸν-λογαριασμὸν, ὅτι ἡ κατάπαυσις μιᾶς ἀλγηδόνης
προξενεῖ ἡδονῆς, τῷτο δεῦν θέλει εἶναι κἀκεῖς ὅπῃ νὰ
τὸ ἀρνηθῆ. Τέτρε τεθούτος, πόσας στιγμὰς ἡδονικὰς
δεῦν ἡθέλαμεν ἔχει ἐν μέσῳ τῷ φυσικῶν ἀλγηδόνων,
ἀνίσως ἰξούραμεν νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ ἐκείνου τῶ
παραμυθία, ὅπῃ ἡ φύσις οἴκοθεν μᾶς προσφέρει;

Πολλὰ ὀλίγοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἰξού-
ραν νὰ ὠφεληθῶν ἀπὸ αὐτῶ τῶ παραμυθία· τὸν
καιρὸν ὅπῃ αἰσθάνονται, ὅτι ἐλαφρώθησαν, ἀντὶ νὰ
μύναν εἰς τὸ νὰ ἀπολαμβάναν τῶ παρῆσαν ἀναψυ-
χίῳ, τῶς μεταφέρει ἡ φαντασία εἰς τῶ θεωρίαν τῶ
ἀπερασμύν κακῶ, ὅχι διὰ νὰ κάμη διὰ τῆς συγκρί-
σεως γλυκυτέραν τὴν παρῆσαν ἀνακρίσιν, τὸ ὅποϊον
ἠθέλεν εἶναι ἔργον φρονήσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναεώ-
ση ἕξοπον τινὰ εἰς τῶ ψυχίῳ των τῶ βάσανον, ὅ-
πῃ ἐδοκίμασαν, διὰ νὰ τοὺς κάμη νὰ ἀγανακτήσουν
δι' ὅ,τι κατήντησαν νὰ ὑποφέρουν τόσα, διὰ νὰ τοὺς
κάμη νὰ αἰσθανθῶν ζωηρότερον τὸ βάρος καὶ τῶ
σκληρότητα, ὅπῃ ὑπέφερον.

Καὶ δεῦν ἀρκεῖται εἰς τῷτο μόνον, ἀλλὰ νουσιμύεται
νὰ τῶς μεταφέρῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον, καὶ νὰ παριστᾶ
εἰς αὐτοὺς μὲ τὸν πλέον ἕξομακτικὸν ἕξοπον ἐκεῖνο,
τὸ ὅποϊον ἴσως δεῦν θέλῃν δοκιμάσει, ἀλλὰ φοβῆνται
μήπως ἀναγκασθῶν νὰ δοκιμάσουν, εἰς ἕξοπον ὅτι
θλιβόμενοι ἀνάως ἀπὸ τῶς σκοτεινὰς εἰκόνας τοῦ
παρεληλυθότος καὶ μέλλοντος, ἀφίναν νὰ τοὺς φύγη
ἀπὸ τῶς χεῖρας ἡ παρῆσα παραμυθία.

Elem. di Fil. T. IV. C

Ἐκ

34 Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Φαντασία.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων γίνεται φανερόν· πόσῳ ἐπίρροιαν ἔχει ἡ φαντασία καὶ εἰς τὰ κακὰ τοῦ σώματος. Καὶ τί ἤθελε γυνὴ αὐτὴ ἐξύφαινε τινὰς ἔνα πλήρη κατάλογον ὄλων τῶν κακῶν, ὅπῃ ἤρπνται ἀμέσως ἀπὸ αὐτῆς; Τοιαῦτα εἶναι ἐκεῖνα, ὅπου μὲ κυριολεξίαν ὀνομάζονται φαντασιακά. Τοιαῦτα πολὺ περιαισώτερον ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἀπὸ φαντασιακὰ μεταβαίνου, διὰ τῆς εἰς αὐτὰ μακρᾶς ἐπισηλώσεως, εἰς πραγματικά· ἢ ἐκ μικρῶν καὶ ἐλαφρῶν γίνονται διὰ τῆς φαντασίας μεγάλα, καὶ βαρύτερα. Τοιαῦτα τέλος πάντων ἐκεῖνα, ὅπου προέρχονται ἀπὸ θλίψεις τῆς ψυχῆς, ἢ ἐπιφορέας, ἢ καὶ ἐξ ὀλοκλήρου παρηγμένης ἀπὸ τῆς φαντασίας· τὰ ὅποια μετὰ μίαν σειράν δυσυχοστάτων ἡμερῶν, φέρου συχνάκις πολλοὺς πρὸ ὥρας εἰς τὸν τάφον. Ὅποιος ἐξετάζει μὲ ἀκρίβειαν τὰ πράγματα, θέλει ἀδωώσει βέβαια τὴν φύσιν ἀπὸ πολλὰς αἰτίας, ὅπου τῇ προσάπτονται εἰς τὰ φυσικά κακὰ, καὶ θέλει μεμφθῆ δι' ἄλλας τόσας τὴν φαντασίαν.

Ἄφ' ἧς εἶδομεν τὰ κακὰ, ὅπῃ προέρχονται ἀπὸ τὴν φαντασίαν, τώρα πρέπει νὰ ἰδῶμεν καὶ τὰς θεωρηματικὰς πείρας τῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Θεραπείαι τῆς κακῶν, ὅπῃ ἤρτηται ἀπὸ
τῆς φαντασίας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Θεραπεία γυμική.

Ἀνακαλεῖν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς φαντασίας
εἰς τὴν αἴσθησιν.

Αἰ μόνον τῶτον τὸν κανόνα ἰξόραμεν εἰς μεταχει-
ριζώμεν καθὼς ἔπρεπε, δὲν ἤθελεν εἶναι πλέον εἰς
τὸν κόσμον ἡθικὸν κακὸν εἰς μᾶς βασανίζῃ· καὶ μή-
τε ἠμπορεῖ τινὰς εἰπεῖν πόσον τὸ ἐκ τῆς καὶ μόνου
κέρδος· ἐπειδὴ ἡ κακοδαιμονία μας πορεύεται ἀσυγ-
κρίτως περισσότερον ἀπὸ τὸ ἡθικόν, παρά ἀπὸ τὸ
φυσικόν.

Ἡμεῖς δὲν στεκόμεθα ποτὲ μαζὶ μετὰ τὸν ἑαυτὸν
μας, ἔλεγεν ὁ Μοντάνης (Montagne Essais. L. 1.
c. 3.) ποτὲ δὲν στεκόμεθα εἰς τὴν ἐνεσῶσαν στιγμήν·
ἡ φαντασία μᾶς κρατεῖ διηλεκτῶς ἔξω ἑαυτῆς ἀχολω-
μένους εἰς τὸ παρεληλυθός, ἢ εἰς τὸ μέλλον· καὶ ἰδὲ
ἡ ἀρχὴ καὶ ῥίζα ὅλων τῶν κακῶν τῆς ψυχῆς.

Ἄν ἐκεῖνος, ὅπῃ βλέπομεν βεβυθισμένον εἰς μίαν
τόσον βαθεῖαν λύπην διὰ τὰ χτήματα, ὅπῃ τοῦ ἠρ-
πάχθησαν, ἢ διὰ τὴν ζημίαν ὅπῃ ἔπαθεν, ἢ διὰ
τὸ ἀξίωμα, ὅπῃ δὲν ἠμπόρεσε εἰς ἀπολαύσιν, ἢ διὰ
τὸ ἐγχείρημα, ὅπῃ τοῦ ἀπέβη ζημιῶδες, ἢ διὰ ἄλ-
λιω παρομοίαν ἀτυχίαν, ἀπέβαλλε τὰς τοιαύτας εἰ-
κόνας, καὶ αὐτὸ αὐτῆς ἐσυλλογίζετο καθ' ἑαυτὸν λέγων·
μὴ ὅλα αὐτὰ ὅπῃ μοι ἠκολέθησαν, ἐγὼ εἶμαι μὴ ὁ-

λον τοῦτο ζωντανός, εἶμαι ὑγιής, ἔχω ἀκόμι μὲ τί
 γὰ ζήσω καὶ νὰ δ'χαρισθῶ τὰς φυσικάς μου χρείας·
 διὰ τὰς χρείας τῆς ὑπαλήψεως, σοχαζόμεθα ἔπειτα·
 ἐν ποσῶν ἄς χαρῶμεν (ἀπολαύσωμεν) τὰ παρόν-
 τα· αὐτὸς λέγω αὐτὸ ἔκαμνε τοιαύτης λογῆς, ἠθέλαμεν
 τὸν ἰδῆ νὰ ἀλλάξῃ πρόσωπον, νὰ ἀλλάξῃ θεώσαν,
 καὶ νὰ γσῆ εὐθυμος.

Ἀξιόμιμτον εἶναι, αὐτὸ ὄχι εἰς ἄλλο, τοῦλάχιστον
 εἰς τὴν παρῶσαν περὶ τῶν, τὸ παράδειγμα τῶ Ἀ-
 ριστίππου, ὅπου μᾶς ἀναφέρει ὁ Πλάταρχος (ἐν τῷ
 περὶ δ'θυμίας τῆς ψυχῆς). Ἀναγκασθεὶς ὁ Ἀρι-
 στίππος νὰ χᾶσῃ εὐα χρεῖον (χωράφι) καλόν, ὑ-
 πῆγεν εἰς εὐα ἀπὸ τῆς φίλης τῆς ἑπαῖας ἐπάχι-
 ζο μὲ συλλυπητικὰς λόγους νὰ δείξῃ τῷ θλίψιν ὅ-
 περ ἔδοκίμαζε δι' αὐτὰ· πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπε μὲ μί-
 συχίας ψυχῆς· καὶ διὰ τί νὰ λυπῶμαι ἐγὼ διὰ τὸτο,
 ἢ διὰ τί νὰ λυπῶσαι ἐσὺ διὰ λόγου μου; δεῦν εἶναι
 ἀληθινόν ὅτι ἐγὼ ἔχω ἀκόμι βεῖς ἀγροῦς, καὶ ἐσὺ
 ἔχεις εὐα μόνον; τοῦτο εἶναι ἀληθινόν, ἀποκείθη ὁ
 παρηγορητὴς τοῦ Ἀριστίππου. Δοιπὸν πεισιώτερον
 δίκαιον ἠθέλα ἔχη ἐγὼ νὰ λυπῶμαι διὰ τὴν ἐδικλί-
 σιν τύχῃ, εἶπεν ὁ Ἀριστίππος, παρά σου διὰ τὴν
 ἐδικλίμην (1).

Καὶ δεῦν εἶναι μεγάλη μαρὰ, ἐξακολουθεῖ ὁ ἴδιος
 Πλάταρχος (αὐτόθι), νὰ λυπούμεθα διὰ τὰ ἀπο-
 βληθέντα πεισιώτερον, παρά νὰ χαιρώμεθα διὰ ἔ-
 κείνα ὅπου μᾶς μένουσιν, κάμνοντες ὡς αὐτὰ τὰ μικρὰ
 παιδάκια, τὰ ὅποια, ἀνίσως τινὰς ἀρπάσῃ κινεῖται
 ἀπὸ τὰ πολλὰ παίγνια των, ρίπτου ἀπὸ τὸ πείσι-
 μα

(1) „Χρεῖον ἢ ἀπολίσας καλόν, ἠρώτησεν εὐα τῆς παύ-
 η φροσισυμένων σωμαχθῆναι καὶ σωμαγαναχθέν· οὐχί σοί με-
 ἢ χρεῖδιον εὐ εἶσιν, ἐμοὶ δὲ βεῖς ἀγροὶ καταλίπονται; συν-
 ἢ ομολογήσαντες δ' ἐκέλευ· τί ἔν (ἄπαν) ἢ σοὶ μᾶλλον ἡμεῖς,
 ἢ σωμαχθόμεθα“;

Κεφ. Δ'. Θεραπ. τῆς ψυχ. κακῶν. 37

ματων, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ ἔπειτα βοῶν καὶ κλαίειν καὶ ταραττοῦ τὸ πᾶν; Τὸ πλέον μικρὸν ἐναντίον μᾶς κάμνει σχεδὸν ὅλους νὰ πίπτωμεν εἰς νηπιότητα· τὸ παραμικρὸν ἀτύχημα μᾶς ταραττει· ἢ πλέον ἀνεπαίδητος ζημία μᾶς ρίπτει εἰς ἀπελπισίαν· μαλόνομεν μὲ τὸν Θεὸν, μὲ τὴν τύχην, μὲ τὸν ἔβρανόν, μὲ τὰς ἀνθρώπους, καὶ διατεινόμεθα ὅτι τὸ πᾶν μετέχει εἰς τὴν θλίψίν μας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὴν μανίαν μας.

Παρομοίᾳ γνώμῃ ἔγραφε καὶ ὁ Σένεκας πρὸς Μαρτίαν· „εἰμέθα, ἔλεγεν, ἀδικώτατοι πρὸς τὰ ἐναπολειφθέντα διὰ τὸν πόθον τῆς, ὅσων μᾶς ἀφηρέθησαν. Ἀλλ' εἰάν ἤθελες νὰ στοχαθῆς πόσον ἢ βάσκανός τύχη σὲ ἐσυμπόνεσε, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τιμωρεῖν σε, ἤθελες ἰδῆ ὅτι ἔχεις περαιοτέρον λόγον παρηγορίας“ (1).

Καὶ τῶντ' εἰς ὅποιανδήποτε δυσυχίαν, ὅποιος ἡμπορεῖ νὰ ἀνακαλῆ τὴν διάνοιαν ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἔχασεν, εἰς ἐκεῖνα ὅπῃ τῆς μένει, δεῦν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὸς θέλει εὖρη πάντοτε περαιοτέρον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι χρεῖα διὰ νὰ παρηγορηθῆ. Διὰ τί εἶναι τόσον σπασίον νὰ δῦρεθῆ τις σερημένος καὶ τῆς ἀπολύτως ἀναγκαίων, χωρὶς νὰ ἔχη πλέον ἐλπίδα νὰ λάβῃ ἄλλοθεν βοήθειαν, ὥστε μήτε εἰς τὴν ὀμιλίαν μας δεῦν πίπτειν τοιαῦτα παραδείγματα. Αἱ περαιοτέραι δυσυχίαι δεῦν μᾶς ἀφαιρῶν, εἰ μὴ μόνον τὰ σχετικὰ ἀναγκαῖα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ περιττά· τὰ ὅποια πόσον πρέπει νὰ τὰ τιμῶμεν, εἶναι πολλὰ εὐκόλον νὰ καταλάβωμεν, καὶ θέλομεν τὸ ἰδῆ πλέον διακεκριμένως εἰς τὸ ἀκόλουθον Τμήμα. Λοιπὸν ἐν ὅσῳ μᾶς μένει ἀκόμι μὲ τί νὰ θεραπεύωμεν τὰς χρεῖας τῆς

ἀπο-

(1) Iniquiores sumus adversus relicta ereptorum desiderio. Sed si estimare volueris, quam tibi valde fortuna, etiam cum sevierit, pepererit, scies te habere plus quam solacia.

ἀπολύτου καὶ ἀληθινῆς ἀνάγκης· ἐν ὅσῳ εἴμεθα ἐπιπλάγμενοι τῆ ἀλγεινῶν αἰδημάτων, τὰ ὅποια εἶναι τὰ ὄντως πραγματικά κακά, διὰ τί νὰ βασανίζομεθα διὰ τὰ κακά τῆς φαντασίας; Ἄπειροι ἴσως ἀνθρώποι ἠθέλησαν ὀνομαθῆ ὑδαίμονεστατοι, ἀλλ' ἴσως ἠμπορῆσαν νὰ ἀλλάξουν τὴν ἐαυτῶν κατάστασιν μετὰ τὴν ἐδικλῶν μας. Λοιπὸν δεῖ εἶναι μωρία νὰ κατασταινῶμεθα κακοδαίμονες μετὰ ἐκεῖνα τὰ ἴδια, τὰ ὅποια, αὐτὰ εἶχον ἄλλοι, ἠθέλησαν νομίζονται ὑδαίμονεστατοι;

Ὅσα εἶπαμεν περὶ τῶν παρεληλυθόντων κακῶν, ἠμπορῆν νὰ ἐφαρμοθῶν καὶ εἰς τὰ μέλλοντα· διὰ τί τίς ἢ χρεῖα νὰ παράττωμαι διὰ εἷνα κακόν, τὸ ὅποιον ἀκόμη δεῖ τὸ ἔχειν; δεῖ εἶναι ἀποπικὸν νὰ κατασταίνωμαι εἰς ἔσοπον ὥστε ἐκεῖνο, ὅπῃ δεῖ ὑφίσταται, νὰ μὴ κάμνη ἄθλιον;

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς τῆς κατόμου εἶναι ἡ ἐνδομυχὸς ἠδομή, ὅπῃ δοκιμάζομεν εἰς τὰς θλίψεις.

Εἰς τὸ ἀξίωμα, ὅπῃ ἔξεθέσαμεν εἰς τὸ ἠγόμενον Ἄρθρον, προβλέπω ὅτι ἠμπορεῖ νὰ γένη μία εὐσασίς, τὴν ὅποιαν ἠέκυσσα μάλιστα πολλάκις νὰ τὴν κάμνην. δεῖ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, ἠμπορεῖ νὰ εἶπῃ τις, νὰ ἀνακαλέσω τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τῆς φαντασίας εἰς τὴν αἰδησίαν· καὶ νὰ ἐμποδίσω νὰ μὴ προσφέρωνται εἰς τὴν φαντασίαν μου αἱ λυπηραὶ ἰδέαι ἑνὸς κακῆ, ὅπῃ ἐδοκίμασα, ἢ εὐὸς κακῆ, ὅπῃ φοβῆμαι νὰ μὴ δοκιμάσω· ἐπειδὴ αὐταὶ μοὶ παρῆσαν καὶ μὴ θέλοντι, καὶ μὴ θέλοντος ἐμπήγονται ἐμαρσοθῶν μου· καὶ ὅσον παχίζω νὰ τὰς ἀποβάλλω, τόσο περισσότερο ἐπιμένονας ἐπιστρέφω, διὰ νὰ μὴ βασανίζω,

Εἰς

Κεφ. Δ'. Θεραπ. τῆς ψυχ. κακῶν. 39

Εἰς ἀπαύτησιν αὐτῆς τῆς ἐνστάσεως, ἐγὼ δὲ διι-
χνεῖζομαι, ὅτι ἡ ἐξουσία μας ἐπάνω εἰς τὴν φαντα-
σίαν εἶναι πλήρης καὶ ἀπόλυτος· διὰ τὴν μετὰ τὴν ἡθε-
λα ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν περιαισώτερον
ἀπὸ ὅ, τι πρέπει, καὶ κἀνεὶς δὲ ἡθελε μοὶ γνωεῖσθαι
χάριν, ἀνίσως ὑπέθετον εἰς αὐτὸν μίαν τελειότητα,
τὴν ὁποῖαν μετὰ τὴν ἰδίαν πείραν τὴν δέσκει ψυ-
δομοσὴν· ἀλλὰ μήτε κἀμὴν πάλιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας
καταφρόνησιν περιαισώτερον ἀπὸ ὅ, τι πρέπει· διὰ τὴν
ἡ ἐξουσία μας ἐπάνω εἰς τὴν φαντασίαν εἶναι βεβαιό-
τατα μεγαλητέρα ἀπὸ ὅ, τι ἴσως νομίζομεν. Εἶναι
τὴν ἀλάχιστον ἰκανὴν νὰ μᾶς διαφεντόσῃ ἀπὸ τὰ κακὰ,
ὅπως ἐκείνη ἠμπορεῖ νὰ μᾶς προξενήσῃ· καὶ εἰς τὸν
σκοπὸν μας μήτε χρειάζεται νὰ ἀπαιτήσωμεν περισ-
σότερον. Τὸ παῦν ἴσταται εἰς τὸ νὰ ἰξόρῃ τινὰς νὰ
τὴν μεταχειρισθῇ.

Ἐκεῖνος, ὅπου λέγει ὅτι εἶναι ἀδυνάτον νὰ ἀπο-
σρέψῃ τὴν φαντασίαν ἀπὸ τὰς λυπηρὰς ἰδέας, ἐγὼ
ἡθελα τὸν ἐρωτήσῃ πρὸ πάντων, ἀνὲν ἔδοκίμασε ποτὲ
νὰ βάλῃ εἰς τὴν καθὰς πρέπει ὅλας τοὺς δυνά-
μεις· ἀνὲν τὸ ἔκαμε τὴν δὲ εἰς τὴν πρώτην εἰσβο-
λὴν εὐδὸς λυπηρῆ συμβεβηκότος· ἀνὲν τὸ ἔκαμε πολ-
λάκις καὶ μετὰ ἐπιμονὴν· ἀνὲν τὸ ἔκαμε μετὰ τὰ ἀπαιτού-
μενα μέσα· διὰ τὴν ὅλα αὐτὰ ἀπαιτῶνται πρὸ τῆς
ἀποφασίσῃ τὸ ἀδυνάτον τῆς ἀποβάσεως.

Εἶναι λοιπὸν πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν πρώτῃ
ἐφοδὸν εὐδὸς, ἀεὶς ἐρεῖς σωματικῆς, ἀντὶ νὰ ἀπομα-
κρύνῃ ἀπὸ αὐτὸ τὴν διάνοιαν, τὴν προσηλόνῃν μά-
λιστα εἰς αὐτὸ μετὰ μεγάλης σπουδῆς· δὲ ἐναχολῶν-
ται, παρὰ μόνον εἰς αὐτό· ἀποφύγουσιν ὅλα ἐκεῖνα,
ὅπου ἠμπορῶν νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ αὐτό· περὶ
αὐτὸ καὶ μόνον σιωπῶν περιτρέφονται· τῶν ὁποῖους
ὁ Πλάταρχος τῶν παρομοιάζει προσφύεσθαι μετὰ εὐ-
εἶδος καρφάρων, οἱ ὁποῖοι, ἀφ' ἧς ἔμβαν, λέγει, εἰς
εὐεἶδος λάκκον πλησίον τῆς Ὀλυμπίου, δὲ ἠμποροῦν
πλέον νὰ εὐγῶν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐκεῖ μέσα περιστρέ-
φό-

φόμνοι αποθνήσκουν από τὸν κόπον καὶ τὴν λειψοθυμίαν (1).

Δὲν λέγω ὅτι προσηλώνονται εἰς αὐτὸ ἐπίτηδες, δι' ὃ, τι ἀγαποῦν νὰ βασανίζονται· ἐπειδὴ βάσανος κατ' ἐαυτὴν δὲν ἔμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀγαπηθῇ· διὰ τὴν οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἐκ φύσεως κατεσκλησμένοι νὰ ἀποφύγωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ μᾶς λυπῶν, ἢ τοιαῦτα· ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς ἡδονῆς, ὅπῃ τῆς προσηλώνει εἰς τὰς δυσάρεστας ιδέας. Δὲν ἰξόρω τί ἡδονὴν δέλοσκον εἰς τὸ νὰ παρυσάνην ἐαυτοῖς καὶ νὰ αὐξάνην τὰ δυσυχήματα των, εἰς τὸ νὰ καταρῶνται καὶ νὰ κακολογῶν τὴν εἰμαρμένην, ἢ τὴν τύχην, αὐτὴν ἢ προσβολὴν ἔρχεται ἀπὸ ἀγνώστον χεῖρ, καὶ νὰ μελετῶν καὶ νὰ προκαταλαμβάνην διὰ τῆς φαντασίας τὴν μαριώδη ὄρεξιν τῆς ἐκδικήσεως, αὐτὴν ἢ προσβολὴν ἔρχεται ἀπὸ χεῖρ γνωστὴν. Ἡπατιμῆνοι ἀπὸ τὰ χαῖδια αὐτῆς τῆς ἀθλίας ἡδονῆς, περιθάλλων τὸν ὄφιν εἰς τὸν κόλπον τους, ἀντὶ νὰ τὸν πνίξων. Λοιπὸν τί τὸ ἐντεῦθεν κέρδος; ἢ ἡδονὴ τῆς νὰ ξεθυμαίνων ἐνερτίον εἰς τὴν τύχην, ἢ τὴν ὄνειρωττομένην εἰμαρμένην, μειοῦται καὶ ἐξουδενῶται πολλὰ ὀγλίγωρα· ἢ ἡδονὴ τῆς φαντασθείσης ἐκδικήσεως ἐξαφανίζεται καὶ αὐτὴ πολλὰ ὀγλίγωρα, ἢ διὰ τὰ ἐμπόδια, ὅπῃ ἀπαντᾷ, ἢ δι' ἄλλω αἰτίαν, καὶ δὲν μένει λοιπὸν πλέον εἰς τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἄλλο, εἰ μὴ βάσανος. Τότε ἡ ψυχὴ πειράται νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς δυσάρεστας ιδέας, εἰς μᾶλλον ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι παράκαιρα· ἢ προσβολὴ ἢδη ἔστιν βαθυτάτη· τὰ ζωτικὰ πνεύματα, ἢ ὅποιον ἄλλῳ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἐνεργῶν, ἀπὸ τοῦ ὅποιον κρέματα ἢ μηχανισμὸς τῶν ιδεῶν, ἔλαβον ἢδη τὴν

ἔξιν

(1) „Ὡσαύτως ἐν Ὀλυμπίῳ πύς καθάρους λέγουσιν εἰς τι
 „χωρίον ἐμβάλλοντας, δὲ καλεῖται Κανθαράλεθρον, ἐκβλῶσαι
 „μὴ δυναμένους, ἀλλ' ἐκείνους ἐναποθνήσκον, ἔσω κατ' ἐξ
 (Πλάτωνα πρὸς Εὐθύμ. πρὸς Ψυχ.)

ἔξιν νὰ ζέχουν εἰς τὰς ἴνας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι συωζδύγμενάαι αἱ ἀνιαραὶ ἰδέαι. Ὄταν ἡ ψυχὴ κοπιᾶζῃ νὰ τὰ σείλῃ εἰς ἄλλος μέρος, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ φέρονται μὲ ὄλον τοῦτο μηχανικῶς εἰς τὰς αὐτὰς ἴνας, εἰς τὰς ὁποίας δρέισκην καλλίτερον ἀνεργμμένην τὴν ὁδόν· τότε ἡ ψυχὴ παραπονεῖται δι' ὅ,τι ἀδυνατεῖ νὰ ἀποβάλλῃ τὰς ἀνιαραὶς ἰδέαις, ἀπελπίζεται, ὀργίζεται, παροξυνοῦται ἀιδανομένη τὴν ἀδυναμίαν της, ἀλλ' εἰς ποῖον παρέπει νὰ ἀποδώσῃ τὸ σφάλμα, εἰμὴ εἰς ἑαυτὴν;

Διὰ τῆτο λοιπὸν παρέπει νὰ φυλατπόμεθα μὲ κάθε ἐπιμέλειαν ἀπὸ τὰς γοητείας αὐτῆς τῆς ἀπατηλῆς ἠδονῆς, καὶ νὰ σπιδάζωμεν, ὅσον εἶναι δυνατὸν προσθυμότερα διὰ νὰ ἀποβάλλωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τὴν ἀνιαραν εἰκόνα τῆς ἐπισυμβάσης δυσυχίας. Πρέπει, λέγω, νὰ σπιδάζωμεν, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ἀναμφιβόλως μία σπιδῆ, καὶ σπιδῆ ἐνίστε μεγαλωτάτη. Ἰσέον ὅμως ὅτι ἡ ἀνθίστασις, δὲν προέρχεται κατ' ἀρχὰς ἀμέσως ἀπὸ τὴν δυσκολίαν τῆ ἀποσπᾶν τὴν φαντασίαν ἀπὸ τὴν ἀνιαραν ἰδέαν· διὰ τὶ ἐν ὅσω τὰ ζωτικὰ πνύματα δὲν ἔμαθον καθ' ἔξιν τὴν ὁδόν, ὅπῃ τὰ φέρει εἰς αὐτὴν, δὲν εἶναι πόσον δύσκολον νὰ τὰ ἀποσπᾶσμεν. Ἡ μεγαλητέρα ἀνθίστασις προέρχεται ἀπὸ τὰ θέληγῆα ἐκείνης τῆς κρυφίας ἠδονῆς, ὅπου ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν.

Ἡ ἄλογος φιλαυτία μεταχειρίζεται κατ' ἐκείνας τὰς σιγμαὶς μυεῖας μηχανὰς, διὰ νὰ μᾶς ἀπατήσῃ. Θέλει εἰπῆ ὅτι εἶναι μωρία νὰ σερηθῆ τινὰς εἰς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῆς λύπης καὶ αὐτὴν τὴν μικρὰν παρηγορίαν, ὅπου αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ (λύπη) προσφέρει· θέλει εἰπῆ, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα τέλος πάντων μία παραμυθία· ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἄκρα παρηγορία τῆς δυσυχάντων· ὅτι πολλὰ σκληροὶ θέλομεν φανῆ καθ' ἡμῶν αὐτῶν, αὐ ἀποποιηθῶμεν εἰς ἑαυτὰς καὶ αὐτὴν τὴν παραμικρὰν ἀνακούφισιν· θέλει μᾶς υποχεθῆ, ὅτι μετὰ ταῦτα θέλομεν εὖρη περιαιότεραν παρηγορίαν· ὅταν

ὅταν εἶναι λόγος περίτινος ἀγαθῆ ἀποβληθῆτος, ἀνακαλῶντάς το διὰ τῆς φαντασίας, θέλει μᾶς κάμῃ νὰ νομίζωμεν ἐνίοτε ὅτι τὸ ἔχομεν ἔτι, καὶ μετ' αὐτῶ τὴν προσωρινῶν ἀπάτην νὰ ἐμπαίζωμεν ἑαυτῆς· τότε μὲν θέλει ἐπικαλεσθῆ εἰς βοήθειάν της τῶν ἀλαζονείων μας, κάμνωντάς μας νὰ νομίζωμεν ὅτι θέλει εἶναι πρὸς δόξαν καὶ τιμῆν μας νὰ φανῶμεν, ὅτι εἴμεθα πολλὰ αἰδαντικοί· τότε δὲ θέλει μᾶς δώσει ἐλπίδας ὅτι ἡ θεὰ τῆς λύπης μας θέλει διεγείρει τῶν τῶν ἄλλων συμπάθειαν, καὶ δι' αὐτῆς θέλομεν λάβῃ τῶν ἐπιθυμηθέντων παραμυθίαν· ἄλλοτε δὲ θέλει μεταχειρισθῆ καὶ αὐτῶ τῶν ἡμετέραν ἀλαζονικὴν πεποίθησιν πᾶ, ὅτι εἴμεθα ἀνδρείοι, καὶ θέλει ἀξιῶσαι νὰ θεωρῶμεν τῶν δυσυχίαν, ὅπῃ ἐπάθομεν, διὰ νὰ λάβωμεν τάχα ἔπειτα τὴν ἡδονὴν νὰ τῶν καταφρονήσωμεν.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι σῆδραι ἐπικινδυνώταται, καὶ τολμῶ εἰπεῖν, ὅτι αἰσῶς μετ' αὐτὰ δώσωμεν ἐξουσίαν εἰς τὴν φαντασίαν νὰ γένη κυρία τῆς λυπηρᾶς ιδέας, εἴμεθα νικημένοι. Θέλει μᾶς τῶν ἀνακαλῆ ἔπειτα χαρὴς νὰ θέλωμεν, ὅποταν δὲν θέλη ἔχῃ ἄλλο πλεόν, παρὰ ἐκεῖνο μόνον ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς βασανίσῃ, καὶ ματαίως θέλομεν παχίξῃ τότε νὰ τῶν ἀπομακρύνωμεν, ματαίως θέλομεν σπουδάξῃ νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τῶν ψυχῶν τῶν ἀποβληθῆσαν ἡσυχίαν. Χρειαζέται προθυμία καὶ σαθερότης διὰ νὰ τῶν ἀποβάλωμεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα της.

Ἀλλὰ ποῖα μέσα ἔχει νὰ μεταχειρισθῆ εἰς τοῦτο; Εἶναι πολλοὶ οἱ τρόποι, καὶ ὀλίγον διαφέρει ποῖον νὰ προτιμήσῃ ἀπὸ αὐτῆς· ὅλοι εἶναι ἄριστοι, ἀν' μόνον ἐπιτύχῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προσήλωσιν τῆς ψυχῆς. Ἄς ἀρχίσωμεν ὅμως ἀπὸ τὰ μηχανικὰ μέσα, ἐπειδὴ αὐτὰ μᾶς παρρησιάζονται ὀκολώτερα.